

HANDLÄGGARE/ENHET
Arbetslivsenheten
Claes-Mikael Jonsson

DATUM
2016-05-27

DIARIENUMMER
20160144

ERT DATUM
2016-07-01

ER REFERENS
A2016/00736/ARM

Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 Stockholm

LOs yttrande över Entreprenörsansvar och svenska kollektivavtalsvillkor vid utstationering, Ds 2016:6

LO har beretts tillfälle att yttra sig över ovan angiven promemoria rörande rätt till kollektivavtalsvillkor, entreprenörsansvar och behörighet för svensk domstol. LO inkommer härmed med följande yttrande. Yttrandet följer samma disposition som i promemorian.

Sammanfattning

Regeringen föreslår att en utstationerad arbetstagare ska ha rätt till arbets- och anställningsvillkor enligt ett kollektivavtal som arbetsgivaren är bundet av i förhållande till en svensk facklig organisation - oavsett om arbetstagaren är medlem i den fackliga organisationen eller ej. Förslaget är en anomali inom svensk arbetsrätt men LO accepterar förslaget då det stärker de utstationerades ställning på svensk arbetsmarknad.

LO välkomnar att ett entreprenörsansvar införs i svensk rätt. Regeringens förslag brister dock på flera punkter. LO ser särskilt allvarligt på att regeringen föreslår en möjlighet till undantag genom ”*rimliga kontrollåtgärder*”. Ett entreprenörsansvar som inte är strikt avseende lönekrav är inte värt att införa. Aktörerna högre upp i entreprenörskedjan tar endast ansvar för vad som händer längre ner i kedjan om ansvarsutkrävande har reella konsekvenser. Det är bara genom ett strikt ansvar som man påverkar företagets beteende när man anlitar underentreprenörer.

LO anser att regeringens förslag till entreprenörsansvar brister även då det förutsätts att den utstationerade arbetstagarens arbetsgivare är en underentreprenör som är *bunden av kollektivavtal*. Kollektivavtalsbundenhet blir en förutsättning för att entreprenörsansvaret ska utlösas.

POSTADRESS 105 53 Stockholm
BESÖKSADRESS Barnhusgatan 18
TELEFON 08-796 25 00 TELEFAX 08-24 52 28
E-POST mailbox@lo.se HEMSIDA www.lo.se
ORGANISATIONSNUMMER 802001-9769
BANKGIRO 368-4834 PLUSGIRO 8 50-8

Landsorganisationen i Sverige

Den svenska kollektivavtalsmodellen ska stimulera aktörerna på arbetsmarknaden till att teckna kollektivavtal, inte som i regeringens förslag, motverka kollektivavtal.

Regeringen föreslår att arbetstagarnas krav om entreprenörsansvar i viss fall ska handläggas enligt den ordning som gäller för dispositiva tvistemål i allmänhet. LO anser dock att alla mål om entreprenörsansvar, utom regressmålen, ska handläggas av enligt lagen om rättegången i arbetstvister. De rättsfrågor som aktualiseras inom ramen för entreprenörsansvaret kommer huvudsakligen att vara nära förbundna med kollektivavtalssystemet och den svenska arbetsmarknadsmodellen. Arbetsdomstolen utgör en specialdomstol som är mycket väl lämpad att hantera tvister gällande entreprenörsansvaret.

Rätt till kollektivavtalsvillkor

Regeringen föreslår att en utstationerad arbetstagare ska ha rätt till arbets- och anställningsvillkor enligt ett kollektivavtal som arbetsgivaren är bunden av i förhållande till en svensk facklig organisation - oavsett om arbetstagaren är medlem i den fackliga organisationen eller ej. Rätten till villkor enligt svenskt kollektivavtal ska inte begränsas till s.k. utstationeringsavtal, utan även gälla för ett fullständigt riksavtal som arbetsgivaren träffat.

LO konstaterar att förslaget ligger i linje med det yttrande som LO skickade till regeringen med anledning av Översyn av lex Laval, SOU 2015:83. LO har inget att erinra mot regeringens förslag i denna del. Förslaget är att betrakta som en anomali inom svensk arbetsrätt, men kan accepteras för att möjliggöra att utstationerade arbetstagare kan hävda villkor enligt kollektivavtal.

Entreprenörsansvar

LO välkomnar att ett entreprenörsansvar införs i svensk rätt. Förslaget har dock vissa brister och behöver stärkas, i synnerhet vad gäller ”rimliga kontrollåtgärder” och bevisbördan. Samtidigt finns positiva inslag i regeringens förslag som bör lyftas fram inledningsvis.

LO konstaterar att regeringens förslag innebär att entreprenörsansvaret ska kunna göras gällande i *varje led av kedjan*. LO välkomnar detta. Regeringens förslag överensstämmer i denna del med LOs linje. Likaså föreslås att entreprenörsansvaret ska vara *primärt*, dvs. arbetstagaren ska alltid kunna gå direkt uppåt i kedjan. Även detta välkomnas av LO.

I betänkandet SOU 2015:38 föreslogs att en arbetstagare skulle behöva en exekutionstitel för att gå uppåt med lönekrav i entreprenörskedjan. Regeringens förslår istället att lönefordran ska ha förfallit och att arbetstagaren inte fått ersättning på annat sätt för att entreprenörsansvaret ska aktualiseras. LO tycker detta är en rimligare ordning som gör det praktiskt möjligt att förverkliga entreprenörsansvaret.

LO anser att entreprenörsansvaret ska gälla i *alla branscher*. Regeringens förslag omfattar dock enbart bygg- och anläggningsbranschen. LO anser att det finns anledning att fortsätta diskutera hur entreprenörsansvaret på sikt kan införas på hela den svenska arbetsmarknaden.

LO anser även att entreprenörsansvaret inte *enbart ska gälla utstationerade arbetstagare* utan samtliga arbetstagare. Det finns stor risk att arbetstagarna vid kravställande kommer att mötas med invändningen att de inte är utstationerade. Även inhemska arbetstagare har behov av att kunna kräva betalning av entreprenörer högre upp i kedjan. En sådan lösning skulle också i högre grad få preventiv effekt och bidra till ordning och reda i branschen. LO anser därför att det är otillfredsställande att entreprenörsansvaret begränsas till utstationerade arbetstagare.

LO har starka invändningar mot att regeringen föreslår en möjlighet till undantag genom "*rimliga kontrollåtgärder*". De fackliga erfarenheterna från Norge och Tyskland är mycket tydliga i detta avseende. För att entreprenörsansvaret ska påverka incitamentsstrukturerna krävs ett strikt ansvar. Aktörerna högre upp i entreprenörskedjan tar endast ansvar för vad som händer längre ner i kedjan om ansvarsutkrävandet har reella konsekvenser. Regeringens förslag om "*rimliga kontrollåtgärder*" tycks utgå från rättsteoretiska resonemang, med svag koppling till lagstiftningens handlingsdirigerande funktioner. Regeringen avfärdar det strikta ansvaret som tvistedrivande. LO tror snarare att det är tvärtom, att den föreslagna ordningen med "*rimliga kontrollåtgärder*" är tvistedrivande. Det är bara genom ett strikt ansvar som man påverkar företagets beteende när man anlitar underentreprenörer. LO vill i sammanhanget betona att det entreprenörsansvar som regeringen föreslår är en minimalistisk implementering av tillämpningsdirektivet. Förslaget är begränsat till bygg- och anläggningsbranschen och omfattar endast utstationerade arbetstagare. Att dessutom skapa en vidöppen ventil i form av "*rimliga kontrollåtgärder*" gör att regeringens förslag riskerar att bli verkningslöst. LO anser istället att entreprenörsansvaret ska göras strikt.

I sammanhanget vill LO även framhålla att kravet på "*rimliga kontrollåtgärder*" är otydligt. Det kan inte uteslutas att "*rimliga kontrollåtgärder*" i praktiken kan reduceras till ett utdrag från kronofogden

samt intyg om att den utstationerade verksamheten har registrerat sig hos Arbetsmiljöverket. Det framstår också som oklart i förslaget vilken verkan tillräckliga kontrollåtgärder har. Innebär en entreprenörs kontrollåtgärder att denne fredar sig från krav från den underleverantör som den själv anlitat eller fredar dem sig också från kraven från underleverantörers underleverantörer? Eller krävs att kontrollåtgärder också vidtas i förhållande till de underleverantörer som underentreprenörer anlitat? Om en leverantör anlitar flera underentreprenörer men endast kontrollerar någon av den ansvarar då leverantören för löner hos arbetstagare hos underentreprenörer där kontrollåtgärder inte vidtagits och för löner hos dessas underleverantörer men inte för löner hos underleverantörer där kontrollåtgärder vidtas? Kontrollåtgärder bör vidtas beträffande varje underleverantör som anlitas i varje led. Det skulle annars vara alltför enkelt att freda sig från ansvar vilket skulle medföra att en arbetstagare som är anställd hos någon leverantör långt ner i kedjan inte skulle ha någon att vända sig till med sina krav. Oavsett om dessa oklarheter tydliggörs anser LO, av de skäl som anförts ovan, att entreprenörsansvaret ska göras strikt.

LO anser att regeringens förslag till entreprenörsansvar även brister i det att det förutsätter att den utstationerade arbetstagarens arbetsgivare är en underentreprenör som är *bunden av kollektivavtal* enligt 5c §. Det är anmärkningsvärt att regeringen föreslår en regel som stimulerar entreprenörer till att anlita entreprenörer utan kollektivavtal, då entreprenörsansvaret inte gäller utan kollektivavtal. Den svenska kollektivavtalsmodellen ska uppmuntra aktörerna på arbetsmarknaden till att teckna kollektivavtal, inte som i detta förslag motverka kollektivavtalen. LO anser att entreprenörsansvaret måste kunna göras gällande oavsett om den utstationerade arbetstagarens arbetsgivare är bunden av kollektivavtal eller ej. Hos den entreprenör som inte är kollektivavtalsbunden skulle ansvaret för lön kunna omfatta den lön som framgår av det enskilda anställningsavtalet. LO anser att en sådan lösning skulle överensstämma med den svenska modellen där lön antingen utgår enligt kollektivavtal, eller om arbetsgivaren inte är kollektivavtalsbunden, enligt det enskilda anställningsavtalet.

I motivtexterna till regeringens förslag diskuteras bevisfrågorna. Av regeringens förslag framgår att *bevisbördan för hur entreprenörskedjan ser ut* ska åläggas arbetstagaren. Det är i praktiken omöjligt för en arbetstagare att visa vilka avtalsrelationer som råder i en kedja. Det blir därför i praktiken svårt för en arbetstagare att veta vilka entreprenörer som lönen kan utkrävas av. För huvudentreprenören är det däremot en enkel sak att reda ut. LO anser därför att entreprenören ska visa hur entreprenörskedjan ser ut.

Det bör därför införas en *skyldighet för huvudentreprenören att alltid, på begäran av en arbetstagarare eller en facklig organisation, redovisa* hur den fullständiga entreprenörskedjan ser ut eller i vart fall att redovisa hur entreprenörskedjan ser ut ovanför den underentreprenör där lönekravet har uppstått så att arbetstagararen kan veta vilka entreprenörer han eller hon kan vända sig till med sitt lönekrav.

Regeringen har föreslagit två alternativ när det gäller frågan om det ska vara möjligt att genom kollektivavtal överenskomma om ett huvudentreprenörsansvar som ska gälla istället för lagen. Det första förslaget innebär att bestämmelsen på sedvanligt sätt görs semidispositiv med en EU-spärr, det alternativa förslaget att ett kollektivavtal som innebär avvikelser från reglerna om huvudentreprenörsansvar i lagen är ogiltigt om det upphäver eller inskränker en arbetstagarares rättigheter enligt lagen eller är oförenligt med tillämpningsdirektivet vilket torde innebära att kollektivavtal endast kan innehålla för arbetstagararen mer förmånliga regler än lagen eller att man kan kräva ersättning enligt både lag och kollektivavtal samtidigt.

LO vill framhålla att det är önskvärt att det finns möjlighet att genom kollektivavtal hitta lösningar för huvudentreprenörsansvaret eftersom dessa kan anpassas till vad som är lämpligt i respektive bransch. Mot bakgrund av detta anser LO att det ska vara möjligt att avvika från det lagstadgade huvudentreprenörsansvaret genom en kollektivavtalad sådan lösning under förutsättning att detta är förenligt med tillämpningsdirektivet, dvs. det första alternativet. Den lösningen överensstämmer med vad som normalt gäller i den arbetsrättsliga lagstiftningen och ger, såvitt LO kan bedöma, störst möjligheter att skapa alternativa lösningar genom kollektivavtal.

LO anser att det är svårt att förstå hur det är tänkt att den alternativa lösningen ska fungera. Det är oklart om den innebär att kollektivavtal som på någon punkt innebär sämre förmåner än lagen ska vara ogiltigt eller om den innebär att en arbetstagarare ska kunna välja om den vill åberopa lagens eller kollektivavtalets huvudentreprenörsansvar. En sådan lösning ger oavsett detta inte incitament att träffa kollektivavtal om huvudentreprenörsansvar. LO anser därför inte att det alternativa förslaget är lämpligt.

Behörighet för svensk domstol och rättegångsbestämmelser

LO har inget att erinra om de internationella privaträttsliga dimensionerna av regeringens förslag. Mål om utstationerade arbetstagarars lön och anställningsvillkor ska behandlas av svensk domstol. Mer bekymmersam är regeringens förslag till att frågorna om entreprenörsansvaret inte bör handläggas enligt lagen om rättegång i arbetstvister.

Tvister om entreprenörsansvar kommer ofta handla om tolkning av kollektivavtal. Sådana tvister bör handläggas enligt lagen om rättegång i arbetstvister. Arbetsdomstolen utgör en specialdomstol som är mycket väl lämpad att hantera tvister gällande entreprenörsansvaret. En sådan ordning kan även skapa förutsättningar för en mer sammanhållen rättsutveckling. LO stödjer således inte regeringens förslag att lämna den framtida rättsutvecklingen av entreprenörsansvaret till de allmänna domstolarna. Däremot delar LO regeringens bedömning att regresstalan mellan företag kan handläggas enligt de allmänna reglerna.

Med hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Karl-Petter Thorwaldsson

Claes-Mikael Jonsson